

Рускуліс Л., д. пед. н., завідувач кафедри української мови та літератури

Миколаївський національний університет імені В. О. Сухомлинського

**ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-КОМУНІКАТИВНИХ УМІНЬ
МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ**

Одним з аспектів розвитку творчої мовної особистості є формування мовних умінь, до яких М. Пентилюк уналежнює:

- вести діалог, дотримуючись вимог мовного етикету в різних життєвих ситуаціях (у дружньому колі, в аудиторії, класі, на перерві, в розмові з батьками, в ситуації безпосереднього спілкування на зборах, виробничих засіданнях, ділових зустрічах, розмовах телефоном тощо);

- створювати усні монологічні висловлювання (вести урок), реалізувати різні форми позааудиторної роботи, висловлювати своє ставлення до обговорюваного питання, давати певні роз'яснення з фаху тощо;

- адекватно сприймати на слух діалог і монолог, що передбачає зосередження уваги на осмисленні висловлювання (теми, факти, докази головного й другорядного, логіка викладу), використання різних прийомів фіксації почутого (запис ключових слів, плану висловлювання, статистичних даних) залежно від комунікативного завдання (участь у дискусії, передавання інформації іншому, використання її у своїй роботі);

- створювати письмові тексти різних стилів, типів і жанрів;

- користуватися різними видами читання [4].

В основі розвитку їх лежить організація процесу спілкування й керування ним, створення контакту зі співрозмовником, регулювання власного мовлення й мовлення співбесідника; формування навичок обмінюватися отриманою інформацією, володіння технікою аргументації й уміння вибрати правильний стиль і тон спілкування тощо.

У сучасній лінгводидактиці виокремлено спеціальні професійно-комунікативні вміння, оскільки для засвоєння «мови й формування комунікативних умінь і навичок важливе значення має ознайомлення з такими сферами як освітня, особистісна, суспільна (публічна) й професійна», які передбачають участь мовця в освітньому процесі, з одного боку, й виконання власних професійних обов'язків – з іншого, тим самим формуючи належний рівень професійно-комунікативної компетенції [2, с. 3]. Таку ідею підтримує Т. Симоненко, вважаючи, що майбутній фахівець повинен «розв'язувати за допомогою мовних засобів комунікативні завдання в конкретних формах та ситуаціях професійного спілкування, у загальнолінгвістичному значенні – формування здатності породжувати та сприймати цілісні мовленнєві твори – тексти фахової орієнтації» [6, с. 51].

Науковці М. Василенко, В. Руденко, Т. Симоненко пропонують різноманітні компоненти професійно-комунікативних умінь студентів. Зокрема, М. Василенко вичленовує: *пізнавально-діяльнісний*, що пов'язаний із мисленнєвою діяльністю студентів і має на меті отримання, збереження,

опрацювання й застосування мовного матеріалу; *соціально-діяльнісний*, що ґрунтується на утвердженні літературної мови та протидії її жаргонізації, правильному виборі стратегії й тактики спілкування; *фахово-діяльнісний*, який передбачає володіння комунікативними, мовними й методичними вміннями з урахуванням особливостей педагогічної діяльності й використанням лінгвістичних понять і термінів [1, с. 45]. Т. Симоненко стверджує про наявність таких компонентів: *лінгвістичний* – оволодіння мовою, засвоєння її структури й особливостей функціонування, термінологічним тезаурусом; *когнітивний* – знання з когнітивної й комунікативної лінгвістики, риторики й психолінгвістики; *предметний* – розвиток умінь опрацьовувати навчальну інформацію; *прагматичний* – розвиток власного мовлення, сприйняття й продукування його, аналіз власного й чужого мовлення; *технічний*, або *поведінковий*, – грамотне оволодіння техніками комунікації; *емоційно-оцінний* – урахування мотивів вибору професії [7, с. 29]. В. Руденко доводить існування *гностичного* компонента, до складу якого відносить комунікативно-перцептивні (врахування індивідуально-психологічних особливостей суб'єкта навчання) й комунікативно-організаторські (мотивація до отримання глибоких знань із мови) складники [5, с. 53]. Повністю погоджуємося з науковцями про важливість окреслених компонентів професійно-комунікативних умінь, однак вважаємо за необхідне виділити специфічні вміння, властиві для майбутніх учителів української мови, а саме:

1. *Лінгвокогнітивний компонент* – вивчення, аналіз і використання мовних елементів усіх рівнів на основі сприйняття й відтворення текстів різних стилів і жанрів мовлення.

2. *Лінгвокомунікативний* – розвиток власного мовлення, вміння адекватно оцінити ситуацію мовлення, розробити стратегію й спланувати тактику ведення розмови.

3. *Лінгвоінтеграційний* – розвитку умінь поєднувати й зіставляти інформаційний обсяг мовознавчих дисциплін, передбачених навчальним планом спеціальності.

4. *Лінгвофаховий* – глибоке й усвідомлене оволодіння термінами кожної мовознавчої дисципліни й об'єднання їх у цілісну терміносистему фаху.

Формування професійно-комунікативних умінь вимагає предметного змісту навчально-професійної діяльності, в основі якої – тісна й взаємозлагоджена співпраця всіх викладачів мовознавчих курсів. Інтеграційний підхід до викладання лінгвістичних курсів допоможе запобігти фрагментарності розкриття інформаційного обсягу дисциплін, продемонструвати одне й те ж мовне явище різнобічно: історичні основи, діалектологічний складник, стилістичні особливості та ін.

Розвиток комунікативних умінь – тривалий процес, що ґрунтується на врахуванні розвитку вищих психічних процесів студента – сприймання, мислення, мовлення, пам'яті, уваги та ін., а також здібностей, зокрема спеціальних, мотивації навчання, кола пізнавальних інтересів й оволодіння лінгвістичними операціями, тому важливими в розвитку мовної особистості є

психологічні передумови засвоєння комунікативних умінь і навичок, до яких належать:

1. Позитивне ставлення студентів до процесу навчання (інтерес до предмета, підтримується стала увага, не порушується темп навчальної роботи).

2. Процеси безпосереднього чуттєвого ознайомлення з матеріалом (у мові – це словесна і схематична наочність).

3. Процес мислення (активізація конкретного й абстрактного, понятійного й художнього мислення, сприйняття, осмислення й розуміння матеріалу).

4. Запам'ятовування й збереження здобутої інформації, здатність до її відтворення з виявленням індивідуальних мовленнєвих здібностей [3].

Для їх розвитку викладачеві необхідно правильно організувати освітній процес, дібрати ефективні форми навчання, методи, прийоми, забезпечити впровадження ІКТ.

Отже, якісна фахова підготовка передовсім репрезентована через мовну й мовленнєву компетентності, а отже, особистість повинна свідомо засвоїти мовні норми усіх мовних рівнів, використовувати різноманітні мовні засоби в майбутній професійній діяльності в перспекції мовознавчих дисциплін, що й формуватиме її ЛК.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ:

1. Василенко М. Специфіка професійно-комунікативних умінь майбутніх фахівців з мови. Українська мова і література в школі. 2011. № 2. С. 42–45.

2. Пентиліук М. Компетентнісний підхід до формування мовної особистості в євроінтеграційному контексті. Українська мова і література в школі. 2010. № 2. С. 3–5.

3. Пентиліук М. Мовна особистість майбутнього вчителя-словесника в контексті професійної підготовки. Збірник наукових праць Уманського державного педагогічного університету. 2014. Ч. 2. С. 290–297.

4. Пентиліук М. І. Наукові засади формування професійного мовлення студентів-філологів. Актуальні проблеми сучасної лінгводидактики: зб. статей. К.: Ленвіт, 2011. С. 167–174.

5. Руденко В. Професійно-комунікативні вміння як складники професійно-комунікативної компетентності майбутнього вчителя-словесника. Мова і література в закладах нового типу та ВНЗ, 2012. № 8. С. 53–59.

6. Симоненко Т. Ефективні форми та засоби контролю в роботі над формуванням професійної комунікативної компетенції студентів-філологів. Українська мова і література в школі. 2004. № 5. С. 51–54.

7. Симоненко Т. В. Теорія і практика формування професійної мовно-комунікативної компетенції студентів філологічних факультетів: монографія. Черкаси, 2006. 371 с.